

Що таке туризм?

В період механізації та автоматизації праці у людини виникає більше часу, що його можна використати на власний розсуд – так званий вільний час. Нині виникла особлива частина сфери послуг, яка покликана зробити цей час змістовним та корисним для фізичного та духовного збагачення людини.

Рекреація – це система заходів, пов'язана з використанням вільного часу людей для їхньої оздоровчої, культурної та спортивної діяльності на спеціалізованих територіях, що розташовані поза їх постійним помешканням.

Рекреація охоплює всі види відпочинку: на спортивних майданчиках, на лоні природи, у музеї, театрі, під час туристичних подорожей, відвідування національних парків, архітектурних пам'яток тощо.

Однією з форм рекреації є туризм.

Туризм – вид послуг, який пов'язаний з тимчасовим виїздом особи з місця її постійного проживання з оздоровчою, пізнавальною, діловою або іншою метою без здійснення оплачуваної діяльності у місці перебування.

Особа, яка подорожує в місцях поза межами її постійного перебування впродовж періоду, що не перевищує одного року, з метою дозвілля і відпочинку, лікування, спорту та оздоровлення, відвідання знайомих і родичів, вирішення службових питань без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності, вважається **туристом** (від фр. *tour* – прогулянка). Під час мандрівки турист має право здійснювати лише діяльність, що не заборонена законом, та зобов'язаний залишити місце подорожі у заздалегідь визначений термін.

Чинники розвитку туризму

Вам вже відомо, що рекреаційні ресурси використовуються для відпочинку, туризму та охорони здоров'я. Вони є основним чинником для розвитку туризму.

До **природно-рекреаційних ресурсів** належать морські та озерні узбережжя, гірські області, території з комфортним температурним режимом. Їх використовують для таких видів туризму: **пляжний** (Лазуровий берег Франції, Італійська Рив'єра, Золоті піски Болгарії, острови Середземного й Карибського морів, Океанії), **зимовий** (Альпи, Скандинавські гори, Карпати, Піреней, Кордильєри), **екологічний** (відвідування національних парків та неосвоєних територій).

Культурно-історичні ресурси – це пам'ятки історії та архітектури, видатні заклади культури: театри, картинні галереї, музеї.

Важливе значення у використанні рекреаційних ресурсів в нас час має **економічний потенціал території**, включаючи розвинуту інфраструктуру та наявність спеціально підготовлених для обслуговування туристів трудових ресурсів. Рекреаційна інфраструктура передбачає наявність дорожньотранспортної мережі, культурнорозважальних закладів (клубів, спортивних майданчиків, ресторанів). Обслуговувати туристів покликані медичний та технічний персонал, екскурсоводи, а також системи банків, магазинів, салонів краси, ательє. Важливі засоби комунікації: зв'язок, телебачення, Інтернет.

Сучасна індустрія туризму

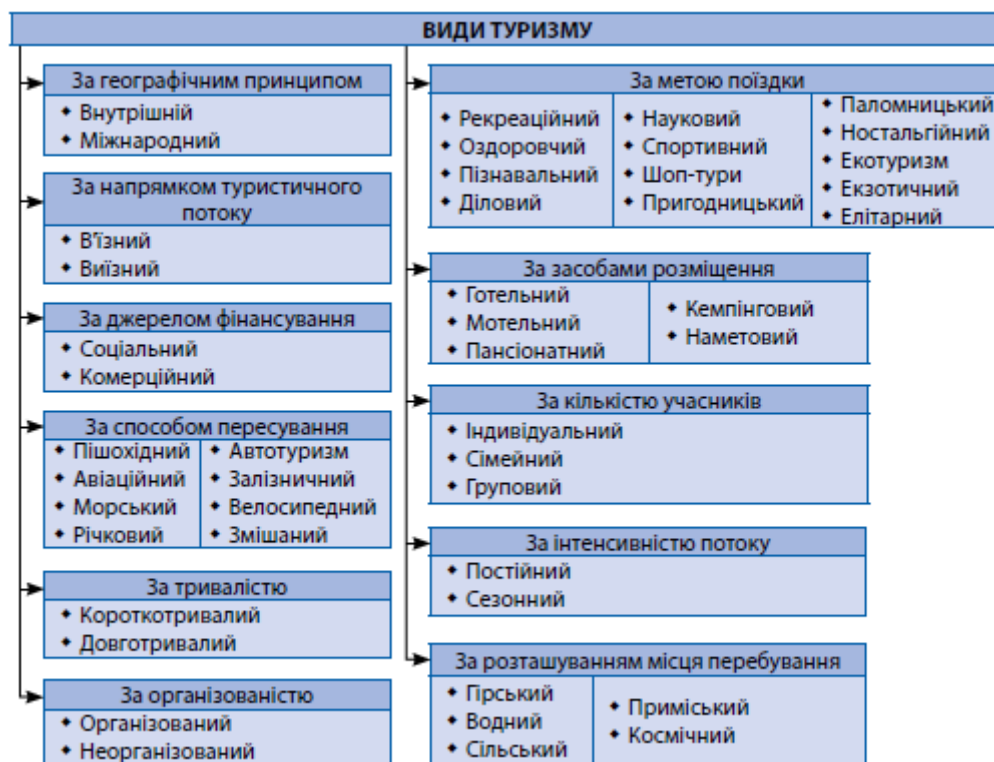
Колосальне зростання туристичної сфери відбувається завдяки ряду причин, передусім механізації та автоматизації виробництва, що підвищило продуктивність праці. Це, з одного боку, задовольнило попит людей у продукції першої необхідності, а з іншого, вивільнило час для відпочинку широким верствам населення. По-друге, зі зростанням добробуту в суспільства виникло більше можливостей витратити кошти на задоволення духовних потреб. Й нарешті, бурхливий розвиток нових видів транспорту уможливив достатньо швидке подолання відстаней. Усе це перетворило колишні поодинокі мандрівки для обмеженого кола людей на цілу індустрію туризму для широких верств населення, яка охоплює багато видів людської діяльності. Існують спеціальні туристичні фірми та агенції, які попередньо розробляють перелік туристичних послуг, що реалізуються за визначеною ціною.

Туристичні послуги передбачають комплекс видів:

- **транспортні** (круїзні лайнери, власне для туристів яхти, автобуси)

- **готельні** (готелі, мотелі, кемпінги, пансіонати, намети)
- **культурні** (відвідування екскурсій, музеїв, театрів)
- **спортивні**
- **банківські** (обмін валют, одержання готівки)
- **торговельні** (продаж сувенірів, супутніх побутових товарів)
- **індустрію розваг** (нічні клуби, казино)
- **громадське харчування** (ресторани, бари, кав'ярні, їдальні).

Увесь цей комплекс послуг називають **туристичним продуктом**, який реалізується за зумовлену суму коштів. Нині також існують спеціальні навчальні заклади, де готують фахівців з туризму та готельної справи.

Види туризму

За географічним принципом туризм буває внутрішнім та міжнародним.

Внутрішній туризм відбувається у межах країни постійного проживання. На нього припадає 80 – 90 % усіх туристичних поїздок.

Міжнародний туризм – це подорожі осіб за межі країни постійного проживання. Близько 70 % таких поїздок здійснюється з метою розваг і відпочинку. Для запобігання незаконній міграції міжнародні туристи оформлюють закордонні паспорти та візи, проходять митний, валютний і медичний контроль.

Важливою ознакою туризму є мета поїздки. Найбільш **масовою формою туризму є рекреаційна**, тобто з метою відпочинку. Він характеризується тривалістю подорожі, невеликою кількістю міст, що входять до маршруту, широким використанням авіаційного транспорту і насамперед чартерних рейсів. Мета такого туризму може бути різною: відвідування театру, фестивалів, полювання, ознайомлення з пам'ятками архітектури, заняття спортом, здійснення походів, екзотичний відпочинок тощо.

Оздоровчий (санаторно-курортний) відпочинок має, як правило, індивідуальний характер.

Курортом (від нім. kurort – місце лікування) називається природна територія, яка має певні лікувальні ресурси, що їх можна використати з метою лікування та профілактики певних хвороб. Залежно від напрямку лікування курорти можуть бути **кліматичними**,

бальнеологічними або spa-курорти (лікування мінеральними водами та грязями), морськими, гірськими та іншими. Зазвичай тривалість оздоровчого туру значно більша, ніж інших видів туризму.

Подорожі з метою розширення кругозору й поглиблення знань передбачає **пізнавальний** туризм. Його провідною формою є екскурсія. Основним транспортом для такого виду туризму слугують приватні автомобілі та автобуси, що надає більші пізнавальні можливості.

Поїздки представників ділових кіл у справах бізнесу на міжнародні форуми передбачає **діловий** туризм. Існують спеціальні туристичні фірми, які спеціалізуються на пошуку інформації про торгових партнерів, надають послуги перекладачів, організовують ділові зустрічі. Спеціально для цього створюються великі конгрес-центри, які мають зали для засідань і засоби для розміщення відвідувачів.

Мета **наукового** туризму полягає в участі людей (як учених, так і інших людей) у роботі науковопрактичних семінарів, конференцій, з'їздів, експедицій тощо. Нині його поділяють на три види: **ознайомлювальний** (туристів-аматорів ознайомлюють з науковими знаннями), **допоміжний** (туристів залучають як обслуговуючий персонал до виконання певних наукових робіт) та **самостійний** (туристи особисто залучаються до наукової роботи).

Великою популярністю користується **спортивний** туризм, мета якого – забезпечення можливості туристам займатися обраним видом спорту. Такий вид туризму вимагає наявності необхідної матеріальної бази: спортивного інвентарю, спеціальних трас, підйомників, спортивних майданчиків, басейнів. Спортивні тури залежно від мети подорожі бувають **активними** та **пасивними**. Перші здійснюються заради особистих занять певним видом спорту, другі – для відвідування спортивних змагань: чемпіонатів, олімпіад, матчів.

Якщо метою подорожі за кордон або до іншого міста в межах країни є придбання товарів народного споживання для їхньої подальшої реалізації або власного споживання, ці поїздки називаються **шоп-турами**, або **«човниковим туризмом»**. Він відчутно збагачує бюджет країн, з яких вивозять товари, залишаючи там мільярди доларів. Тому уряди цих країн усіяко підтримують шоптуризм.

Пригодницький туризм забезпечує не лише перебування туристів у привабливому місці, а й заняття незвичайним видом діяльності: **сафарі** (полювання на диких тварин), **риболовлю**, **яхтингом** (морськими або річковими подорожами на невеликих суднах), **тематичними походами** тощо. Цей вид туризму належить до дорогих розваг, і його можна віднести до розряду елітарного відпочинку. Зазвичай пригодницькі тури є груповими. Їх географія і тематика досить різноманітні. Для пригодницького туризму необхідний штат висококваліфікованих інструкторів, оскільки він пов'язаний з ризиком для життя туристів.

Зростає зацікавленість до **паломницького** туризму. Паломником, або прочанином, називають віруючу людину, яка мандрує до місць, які вважає святими. Мета такої подорожі – поклоніння релігійним реліквіям. Крім того, організують пізнавальні поїздки для ознайомлення з релігійними пам'ятками, історією релігії, культурою. Існують і наукові поїздки фахівців, які займаються питаннями релігії.

Ностальгійний вид туризму ґрунтується на потребі людей у відвідуванні родичів, місць народження і проживання. Ностальгією вважають відчуття туги за рідною землею. Такий вид туризму поширений у ряді країн світу з численною діаспорою, зокрема Ізраїлі, Вірменії, Греції, Україні, Італії. Нашу державу часто відвідують представники української діаспори. Це займає важливе місце в міжнародному туристичному обміні України з країнами Америки, Європи, Австралією.

Мета **екотуризму** – створення економічних стимулів для збереження навколишнього середовища. Він охоплює широкий спектр подорожей: від невеликих пізнавальних турів для дітей до зоопарків, дендропарків, ботанічних садів до регулярних туристичних програм з відвідання національних парків та заповідників. Прибуток від цього виду туризму частково можна направляти на природоохоронні заходи.

Останніми роками з'явилися тури, які вражають своєю незвичайністю, такі як **дайвінг** – підводне плавання, **рафтинг** – сплавлення гірськими річками на легких надувних плотах, **банджі-джампінг** – стрибки з висоти. Усе це види **екзотичного туризму**.

До нього належать подорожі до Антарктиди, в Арктику на криголамах, у підводний світ на прозорій субмарині. До екзотичного також належить космічний туризм – польоти у космос або на навколоземну орбіту з розважальною або науководослідною метою власним коштом. Вартість туру на орбіту становить 30 – 40 млн доларів США. Оприлюднено ціну нової послуги – виходу космічного туриста у відкритий космос – 15 млн доларів США. Європейське космічне агентство (ESA) вважає, що подорожі в космос найближчим часом стануть доступнішими.

Види пригодницького та екзотичного туризму, які пов'язані з ризиком для життя і вимагають підвищеної уваги до безпеки туристів, називають **екстремальним туризмом**. Його метою є випробування сил людини в складних обставинах. Він набуває популярності особливо серед молоді, яка має змогу випробувати себе на витривалість та загартованість. До екстремальних видів туризму належать **альпінізм** – вид відпочинку, метою якого є підкорення гірських вершин.

На заможних туристів розрахований **елітарний туризм**. Для цієї категорії споживачів рівень цін на ринку не має особливого значення, але вони висувають підвищені вимоги до якості пропонованих товарів і послуг. За це елітарний туризм називають «туристичним локомотивом». Адже він відіграє значну роль у підвищенні якості туристичного бізнесу, оскільки сприяє утвердженню і поширенню нових високих стандартів обслуговування.

Основні туристичні регіони світу

Туристичні послуги у світі переживають період свого розквіту. За часткою вартості у світовій сфері послуг вони поступаються лише фінансовим послугам. Матеріальний зиск від туризму країн можна порівняти з прибутками від торгівлі нафтою або природним газом.

Всесвітня туристична організація та ЮНЕСКО виокремлюють 5 рекреаційнотуристичних регіонів світу, які різняться природними та історико-культурними особливостями: Європа і Північна Америка, Азія і Тихоокеанський регіон, Арабський світ, Латинська Америка і Кариби, Африка.

Нині у зв'язку із зацікавленістю туристів полярними районами планети формується новий рекреаційно-туристичний – регіон Антарктичний.

Найщільніша концентрація рекреаційних ресурсів світу притаманна регіону Європи і Північної Америки.

Там представлено розмаїття ландшафтів (переважає комфортний клімат), сприятливі місця для розвитку пляжного та гірськолижного відпочинку, мережу архітектурних пам'яток та культурних закладів. Недаремно з 58 країн світу з найбільшим потоком міжнародних туристів на цей регіон припадає 24, з яких 22 розташовані у Європі.

Традиційно очолюють Топ10 Франція, США та Іспанія.

Азія і Тихоокеанський регіон приваблюють туристів перш за все багатоманітністю культурноісторичних пам'яток та екзотичністю побуту та традицій місцевого населення. Безперечним лідером за кількістю туристичних відвідин в регіоні є Китай, зокрема його спеціальні адміністративні райони Сянган та Макао як осередки ділового та грального туризму. Стрімко зростає роль деяких країн у пляжному відпочинку: Туреччина, Таїланд, Малайзія, Мальдівські Острови, Індія.

Унікальністю природних умов вирізняються Австралія та Нова Зеландія, але через значну віддаленість від Європи та Америки, звідки спрямований основний туристичний потік, в'їзний туризм у цих країнах залишається у розряді екзотичного та елітарного.

Останнім часом зростає роль регіону Арабського світу в туристичному бізнесі. Він включає країни південнозахідної частини Азії та Північної Африки. Нафтодобувні країни, дбаючи про майбутнє своєї економіки внаслідок виснаження ресурсів у найближчому майбутньому, активно розвивають пляжний та діловий туризм: Саудівська Аравія, ОАЕ, Бахрейн. Окрім пляжного розвивають пізнавальний туризм країни з багатою історією: Єгипет, Туніс, Марокко, Йорданія. До священних мусульманських міст Мекка і Медина, що у Саудівській Аравії, та християнських святинь Єрусалима відбувається релігійний туризм.

Латинська Америка і Кариби постійно залучаються до справи туристичного бізнесу. Це відбувається передусім за рахунок культурно-історичних пам'яток доколумбійської Америки, які розташовані переважно у Мексиці та Перу. Своїми спортивними та культурними заходами притягують туристичні потоки Бразилія та Аргентина. Останнім часом завойовують ринок пляжного туризму острівні країни та території Карибського моря: Домініканська Республіка, Пуерто-Ріко (США), Багамські Острови, Куба.

Роль рекреаційно-туристичного регіону Африки (країни центральної та південної частини материка) поки що є незначною через специфічні кліматичні та ландшафтні умови, територіальну віддаленість від цивілізованого світу та економічну відсталість більшості країн.

Топ-10 країн світу за кількістю міжнародних туристичних відвідувань, 2015 р.

Місце	Країна	Міжнародні туристичні відвідування, млн осіб	Рекреаційно-туристичний регіон
1	Франція	84,7	Європа і Північна Америка
2	США	69,8	Європа і Північна Америка
3	Іспанія	60,7	Європа і Північна Америка
4	Китай	55,7	Азія і Тихоокеанський регіон
5	Італія	47,7	Європа і Північна Америка
6	Туреччина	37,8	Азія і Тихоокеанський регіон
7	Німеччина	31,5	Європа і Північна Америка
8	Велика Британія	31,2	Європа і Північна Америка
9	Росія	28,4	Європа і Північна Америка, Азія і Тихоокеанський регіон
10	Таїланд	26,5	Азія і Тихоокеанський регіон

Об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО у світі

Нині Конвенцію про охорону Світової спадщини ратифікували 192 країни-учасниці. У 2016 р. у списку Світової спадщини ЮНЕСКО було 1052 об'єкти у 165 країнах світу.

Щороку Комітет Світової спадщини проводить сесії, на яких надає статус новим об'єктам. Водночас існує «чорний список», до якого вносять на певний термін об'єкти, які перебувають під загрозою руйнування з природних або антропогенних причин. Вже було два випадки (в Омані та Німеччині), коли зі списку Світової спадщини виключали об'єкти через негативний вплив людської діяльності.

Серед рекреаційно-туристичних регіонів ЮНЕСКО та Всесвітньої туристичної організації найбільша кількість об'єктів Світової спадщини (47,6%) розміщена в у регіоні Європа і Північна Америка. Лідерами за їх кількістю серед країн у цьому регіоні є Італія (51), Іспанія (45), Франція (42), Німеччина (41), Велика Британія (30) та США (23). В Арабському світі – Марокко (9), Туніс (8), Єгипет (7), Алжир (7). В Азії і Тихоокеанському регіоні – Китай (50), Індія (35), Росія (26: з них у Європі – 16, в Азії – 10), Іран (21), Японія (20), Австралія (19). В Латинській Америці і Карибах – Мексика (34), Бразилія (20), Перу (12), Аргентина (10), в Африці – Ефіопія (9), Південна Африка (8), Танзанія та Сенегал (по 7).